

OPONENTSKÝ POSUDEK HABILITAČNÍ PRÁCE**Markéta Marie Španělská v alegorické řeči barokních performancí****Rostislav Smíšek****(Rkp.) České Budějovice 2022**

Rostislav Smíšek se věnuje problémům barokní společnosti po řadu let. Jeho dosavadní práce se vyznačují precizní heuristikou, založenou na pramenném výzkumu, ale také schopností jednotlivé zjištěné údaje příkladným způsobem tematizovat, interpretovat, strukturovat a kontextualizovat. V tomto ohledu lze odkázat například na jeho disertační práci z roku 2007, nazvanou Císařský dvůr a „dvorská“ kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I., anebo na Smíškův zásadní podíl na kolektivních pracích tzv. jihočeské historické školy, věnované české a středoevropské společnosti raného novověku, životnímu stylu elit této epochy, anebo například problematice paměti a symbolické řeči. Lze konstatovat, že Rostislav Smíšek se během posledních desíti či patnácti let stal důležitou součástí kolektivu vedeného Václavem Bůžkem, který se na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích danou problematikou zabývá.

Nepochybně tedy není náhodou, že předkládaná habilitační práce vzniká právě na Historickém ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, neboť toto pracoviště se problematice role šlechty a šlechtických kariér v období raného novověku věnuje v rámci české historiografie s nevšední intenzitou a kromě celé řady publikací jí věnovalo také několik konferencí a

seminářů. Rostislav Smíšek tak může ve věcné i metodologické rovině navazovat na postupy, s nimiž se v Českých Budějovicích mohl seznamovat již jako student. Předkládaná disertační práce proto zcela přirozeným způsobem navazuje na celou řadu autorových dílčích studií a vystoupení na konferencích věnovaných problematice šlechty v raném novověku. I proto mohl Rostislav Smíšek vytvořit práci nejen velkou svým objemem, ale zároveň také dobře strukturovanou a věcně promyšlenou, a sice biografii Markéty Marie Španělské (obecně známé také jako Markéta Tereza). Sám Rostislav Smíšek vymezuje cíl předkládané habilitační práce jako snahu o „důkladnou případovou studii zkoumající myšlenkový obraz jedné konkrétní historické osobnosti, která vychází z pestré škály hmotných, ikonografických a písemných pramenů.“

Za výborný můžeme považovat již samotný výběr tématu. Ačkoliv by se mohlo na základě starých stereotypů zdát, že ženy včetně manželek panovníků stojí poněkud stranou světel ramp evropské historie, Markéta Tereza Španělská je obzvláště vhodnou osobou pro vytvoření „burkeovského“ portrétního prostřednictvím literárních a obrazových apoteóz hned z několika důvodů. Především, její pomyslnou prezentaci jako panovnice i ženy vytvořil svou řadou portrétů posílané ke dvoru do Vídně již španělský dvorský malíř Diego Velazquez, jehož portréty mladičké infantky dnes utvářejí obdivuhodnou sbírku v Kunsthistorisches Museum (v tomto ohledu lze odkázat na nedávnou pozoruhodnou výstavu Velazquezova díla a její katalog obohacený zásadními analytickými studiemi). I na tuto věc ostatně Rostislav Smíšek ve své předkládané práci upozorňuje. Klíčovou postavou pro výklad symbolického světa raně novověké společnosti se Markéta Tereza stala i pro moderní historiografii. Zapomenout nelze především na skutečnost, že komponovaný obraz se skrytým portrétem Markéty Terezy si ke své historicko-psychologizující analýze vybral Michel Foucault – jeho text se stal úvodní studií knihy „Les mots et les choses“.

O tom, že Rostislav Smíšek je schopen navázat na práce věnované obrazům příslušníků raně novověkých elit, svědčí i kapitola jeho práce věnovaná vymezení tématu a definování metodologických přístupů. Opírá se o několik metodologických směrů, které tak či onak věnovaly pozornost konstrukci obrazu panovníka, a k tomu přidává také konstrukci panovnických manželek. Když k výše uváděnému pojetí Smíšek přiřazuje i teorii jednání, dochází k zásadní kategorii své práce, za který považuje pojem „performance“ a který vnímá jako soubor jednotlivých kroků směřující ke konstrukci plastického obrazu a projevované skrze

Primitiu), v archivech a v knihovnách ve Španělsku (Biblioteca Nacional de España), ve Vídni (Haus-, Hof- und \staatsarchiv, Hofkammerarchiv, Kriegsarchiv, Österreichische Nationalbibliothek Wien, Wiener Stadt- und Landesarchiv, Museum Albertina), v Německu (Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel), a také v Čechách a na Moravě (Wiener Stadt- und Landesarchiv, Moravský zemský archiv). Jak je patrné, Rostislav Smíšek věnoval heuristické přípravě své habilitační práce velmi mnoho úsilí i času, což se projevilo v její neobyčejné komplexnosti a mnohosti pohledů. Pokud si navíc povšimneme, že v přehledu pramenů se nacházejí nejen klasické archiválie, ale také muzejní sbírky a staré tisky s různými dobovými texty prezentujícími osobnost císařovny a s ní spjatými událostmi, pochopíme i Smíškovu snahu o propojení psaných a vizuálních pramenů. Lze tedy konstatovat, že se jeho práce opírá o celé spektrum zdrojů a že ve snaze podat plastický obraz císařovny Markéta Terezy.

Pokud bychom chtěli nějakým způsobem shrnout celkový závěr předkládaného textu Rostislava Smíška a vystihnout jeho poselství, lze myslím citovat slova ze závěru autorovy práce: „Autoři scénářů a alegorické výzdoby performancí i soudobí literáti používali ve vztahu k Markétě Marii pestrou škálu jinotajů a symbolů. Raně novověký člověk žil ve světě plném nejrůznějších významů, odkazů, dvojsmyslů, božích projevů ve věcech i v přírodě, jež k němu neustále promlouvala pomocí nejrůznějších gest a symbolů. V žádném případě je nebral na lehkou váhu, ale gesta i symboly dokázal (podle svých skupinových a individuálních intelektuálních schopností) zaznamenat a vyložit skryté poselství.

Habilitační práce Rostislava Smíška se vyznačuje nepochybnou a velmi dobrou kvalitou. Autor v ní prokázal, že je schopen vymezené téma zvládnout po stránce metodologické, obsahové i formální, a to na excelentní úrovni. Jeho rozsáhlý a dobře komponovaný text je stavěn nejen na archivních pramenech, ale i na výborném analytickém myšlení a interpretačních schopnostech. Smíšek dokáže přehledně prezentovat jednotlivé problémy svázané s předkládaným tématem a odpovídat na jednotlivé otázky. Práce, i když je velmi rozsáhlá, má navíc nejen zmiňovanou logickou stavbu, ale i náležitou gradaci a zajímavost. Až na malé výjimky autor navíc používá zajímavého a dobře sdílného jazyka. Po formální stránce je práce také v pořádku (jak je uvedeno výše, pro větší přehlednost bych pouze navrhol oddělit kapitolu věnovanou cílům, postupu a metodám práce od kapitoly o dosavadním bádání na sledovaná témata). Také formální stránka předkládané práce nezahrnuje žádné větší závady. Schopnost autora pracovat s prameny a literaturou a obojí uplatnit v poznámkovém aparát je jednoznačná a nezpochybnitelná.

estetickou festivitu. Z uvedeného vyplývá jeden z hlavních cílů, který si Rostislav Smíšek pro svou práci stanoví: „nastínit alegorický obraz Markéry Terezy a jeho vývoj na pozadí konkrétních životních rolí – jako druhorozené dcery krále a pozdější španělské infantky, nevěsty císaře a případné dědičky rozsáhlého impéria, císařovny a manželky císaře Leopolda I., milující matky a nakonec zesnulé panovnice – vzoru všech ctností – na cestě k věčnému spasení“ (s. 24).

Předkládaná habilitační práce Rostislava Smíška svou strukturou na první pohled odpovídá klasicky pojímané, prvoplánově chronologicky založené biografii. Rostislav Smíšek se ovšem již v úvodu od tohoto konceptu svým způsobem distancuje, a to prostřednictvím citátu z textu Pierra Bourdieua: „Psát životopis v tradičním chronologickém a kauzálním pojetí by znamenalo podlehnout jakési ‚biografické iluzi‘, jež pod záminkou celistvosti výkladu nutí autora hledat integritu jedince, jeho myšlení a jednání a vytvářet tak fiktivní historické postavy.“ Po úvodních částech věnované vymezení tématu a definování současného stavu bádání a jeho kontextualizací se Rostislav Smíšek zaměřil na otázky narození a dětství, a také na její charakteristiku coby budoucí císařovny. Pro další kapitoly je charakteristický přístup, kombinující zaznamenání španělského a středoevropského prostředí. V šesté kapitole autor sleduje cestu Markéry Terezy ze Španělska přes Apeninský poloostrov do Vídně, kde měla být provdána za císaře Leopolda I. I pro tuto cestu přitom bylo zřejmé, že byla průběžně zaznamenávána prostřednictvím literárních děl i výrazových prostředků výtvarného umění. Vše vyvrcholilo svatebními slavnostmi ve Vídni, které probíhaly na sklonku roku 1666 a jejichž součástí bylo provedení koňského baletu „La contessa dell’aria e dell’acqua“, dále holdovací opery *Il Pomo d’oro*. Závěrečné části předkládaného rukopisu jsou věnovány mateřství Markéry Terezy, jakož i jejímu předčasnému úmrtí. Pravděpodobně není potřeba zdůrazňovat, že všechny uvedené milníky života císařovny jsou líčeny na základě analýzy a interpretace dobových symbolických výrazových prostředků, které je provázely. Celá habilitační práce je završena rozsáhlým seznamem pramenů a literatury, a také seznamem užívaných zkratk. Také v této části Rostislav Smíšek jednoznačně prokazuje, že i po formální míře jednoznačně ovládá historické řemeslo.

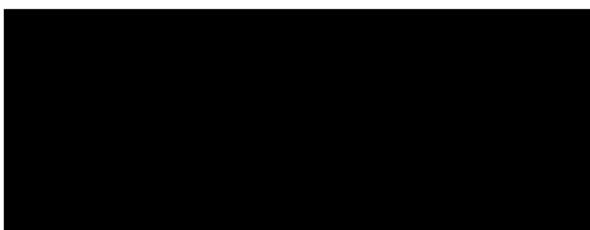
Autor se při svém výzkumu opřel o velké množství archivních pramenů. Bádal ve vatikánských archivech a knihovnách (Archivo Segreto Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Biblioteca dell’Accademia Nazionale dei Lincei e Corsiniana Roma, Biblioteca Valenciana Nicolau

Shrnutí

Předkládaná habilitační práce kolegy Rostislava Smíška je vyspělou kvalifikační prací a zároveň i vyspělou odbornou monografií. Autor zde prokazuje, že je schopen nejen aplikovat zažitě přístupy svého oboru, ale že je dokáže nesmírně inspirativním způsobem inovovat a rozvíjet. Za obzvláštní pozitivum spisu považuji, že autor předkládá text na vysoké intelektuální úrovni, v němž překračuje klasické metody politických dějin a historické biografie směrem k syntetickým kulturním dějinám. Ani tento sklon k myšlenkové abstrakci ho přitom neodvádí od analýzy konkrétního politického dění a historických událostí, konkrétního historického aktu.

Předkládaná práce přitom nejen svým obsahem, ale i zvoleným metodologickým přístupem (až na drobné nedostatky) i formálními znaky nejen odpovídá, ale i značným způsobem přesahuje nároky kladené na tento stupeň kvalifikační práce.

Habilitační spis Rostislava Smíška *Markéta Marie Španělská v alegorické řeči barokních performancí* doporučuji přijmout za základ autorova habilitačního řízení.

Prof. PhDr. Mgr. Tomáš Knoz, Ph.D.
Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Historický ústav
Arne Nováka 1
60200 Brno

V Brně dne 30. září 2022

Oponentský posudek habilitační práce

Rostislav Smíšek

Markéta Marie Španělská

v alegorické řeči barokních performancí

České Budějovice 2021, 464 s.

Dvorské barokní festivity jsou tématem, které si stále častěji získává zasloužený badatelský zájem i v českém prostředí. Ambiciózní, již úvodem třeba říci, že zdařilá a obsahově podnětná habilitační práce Rostislava Smíška, představuje prozatím poslední článek řetězu, na který bude jistě v blízké budoucnosti navázáno. Autor ve svém pojednání zúročil vlastní bohaté zkušenosti s archivním materiálem a důkladnou znalost sekundární literatury. Solidní heuristická základna náleží bezesporu k velkým přínosům posuzovaného opusu.

Struktura práce je logická a vede čtenáře v chronologickém sledu od panoramatických historických záběrů k charakteristickým detailům. Po vylíčení dětství a mládí španělské infantky se Smíšek podrobněji zabývá její cestou do Vídně a svatebními slavnostmi s důrazem na doprovodné festivity jakožto významné prostředky reprezentační dynastické strategie „navenek“ a symbolické komunikace „dovnitř“ dvorské společnosti. Zvláštní kapitoly věnoval autor nejznámějším a také nejokázalejším inscenacím, koňskému baletu *La contesa dell'aria e dell'acqua* a hudebně dramatické produkci (nejsem zcela srozuměn s termínem „holdovací opera“) *Il Pomo d'oro*, k nimž přiřazuje jednu z dobových poetických oslav habsburského sňatku, *Deplua Charitum Aurora* od Sebastiana Glaviniće. V závěrečných kapitolách habilitační práce Rostislav Smíšek podrobně seznamuje čtenáře s životem císařských novomanželů v rámci dvorského ceremoniálu a posléze i s alegorickým doprovodem narození Markétina syna Ferdinanda Václava a následného úmrtí a pohřbu matky i dítěte.

Rostislav Smíšek je vynikajícím vypravěčem, jenž svého čtenáře zasvěceně a zcela spolehlivě provádí po spletitých cestách ideových významů barokního *gesamtkunstwerku*. Věcně dešifruje sofistifikovanou, mnohdy nejednoznačnou řeč emblemat a alegorií. Dvorská slavnost 17. století mu není eruptivním frekvenčním polem, nýbrž lineárně se odvíjející událostí, kde má vše své pevné místo. Je proto charakteristické, že autor se cítí jistěji na poli písemných pramenů, narácí a dobových popisů, nežli ve světě obrazů a hudby. Naštěstí si je v každém punktu vědom komplexního, polyvalentního a složitě strukturovaného charakteru barokní festivity. Posuzovaná práce představuje zralý badatelský výkon, jenž svým významem přesahuje tematický rámec české historiografie a řadí se po bok dosud nejkomplexnějších pojednání o dobových metodách konstrukce obrazu Leopolda I., jakými jsou zejména práce Marie Goloubevy, Rouvena Ponse a Jutty Schumannové. Rovněž po formální stránce splňuje habilitační spis veškeré náležitosti kladené na tento stupeň kvalifikační práce.

Vytýkat autorovi nevyrovnaný způsob nakládání s jednotlivými kategoriemi pramenů by nebylo zcela fér, neboť jde o přiznanou autorskou strategii. Přesto ale v jinak velmi obsírném a vyčerpávajícím seznamu sekundární literatury postrádám některé práce, z českých např. studie Martiny Jandlové Soškové o kostýmních portrétech typu *portrait historié* z prostředí Leopoldova dvora (z nichž např. obraz v někdejší salmovské sbírce v Rájci nad Svitavou se vztahuje přímo ke koňskému baletu *La contesa dell'aria e dell'acqua*), ze zahraničních mimo jiné zásadní studii Piotra Oszczanowskiho o vývoji ikonografie Leopolda I. Jistý problém mám pak s pojmem „barokní performance“, užitým již v samém názvu práce, jehož vysvětlení jsem v dalším textu hledal marně. Na rozdíl od anglosaského světa je v českém kontextu tento výraz do té míry spjat s prostředím současného vizuálního a dramatického umění, že jeho zpětný přenos do souvislostí s barokem by si zasluhoval vysvětlující exkurs určený tápajícímu oponentovi.

To vše jsou nicméně výtky nepodstatné a uplatněné především proto, aby podepsaný dodržel obsahová pravidla oponentského posudku jakožto literárního žánru. Dílo Rostislava Smíška *Markéta Marie Španělská v alegorické řeči barokních performancí*, jež jsem přečetl s potěšením, považuji za přesvědčivý doklad odborných kompetencí

autora a současně za zásadní příspěvek ke kulturním dějinám raného novověku. Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě a již nyní se těším na její knižní podobu, o níž doufám, že bude doprovázena relevantní obrazovou složkou.

Praha, září 2022

prof. PhDr. Vít Vlnas, Ph.D.

Posudek na habilitační práci

Rostislav Smíšek, Markéta Marie Španělská v alegorické řeči barokních performancí, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2021.

Předložená habilitační práce vychází z dlouhodobého výzkumného zájmu autora o barokní šlechtu, její vztahy ke dvoru Habsburků a potažmo o habsburský dvůr a jeho reprezentaci zejména v 17. století. Ke klíčovým výzkumům patřilo sledování dvorských kariér Schwarzenberků a Ditrichsteinů ve druhé polovině 17. století a zmínit je třeba rozsáhlé ediční počiny, zejména zpřístupnění některých pramenů osobní povahy šlechticů spojených s dvorskou službou. Již delší dobu se zájem dr. Smíška soustředí právě na období vlády Leopolda I., zvláště okolnosti jeho sňatku se španělskou infantkou Markétou Marií a otázku sebeprezentace císařského manželského páru prostřednictvím nejrůznějších slavností a dvorského ceremonálu. Právě sledování utváření obrazu Markéty Marie Španělské jako nevěsty a manželky Leopolda I. v kontextu habsburské panovnické sebeprezentace tvoří ústřední téma rozsáhlého habilitačního spisu.

V úvodní kapitole autor stručně zhodnotil metodologicky zásadní práce evropské historiografie, které se podílely od zhruba poloviny 20. století na tříbení výzkumů spočívajících v analýze utváření obrazu panovníka a panovnické moci a reprezentačních praktik. Zvláštní pozornost pak věnoval dosavadnímu výzkumu utváření obrazu Leopolda I. a jeho manželky. Opakovaně se při zhodnocení některých starších impulzů dobral k poznání, že analýza mechanismů konstrukce symbolických obrazů vladaře a jeho manželky se neobejde bez širokého interdisciplinárního ukotvení a zohlednění antropologických, kulturněhistorických a dalších přístupů. Upozornil také na pestrost textových a obrazových pramenů, jež jsou k dispozici a je nutno je zohlednit v celé jejich šíři, a jejich komplikovanost, zvláště s ohledem na případnou tendenčnost autora a dobový záměr a úlohu daného pramene.

Autor práci časově vymezil obdobím života Markéty Marie a rámoval svůj výklad podrobným líčením slavností provázejících její narození a křest v Madridu 12. července 1651 a opět detailním popisem smutečních slavností ve Vídni i Madridu po jejím úmrtí 12. března 1673. Mezidobí dvaceti dvou let jejího života pak sledoval prostřednictvím dalších slavností, které provázely přelomové události jejího života, jako bylo zasnoubení a sňatek infantky s císařem roku 1663, cesta mladé císařovny ze Španělska do Vídně roku 1666, vídeňské oslavy sňatku na přelomu roku 1666 a 1667, či slavnosti spojené s narozením a úmrtími dětí.

Přestože je výklad rámován životními osudy historické aktérky, nejedná se o životopis v tradičním slova smyslu, vůči kterémužto přístupu se autor také v úvodu s oporou v teoretické literatuře vymezuje (s. 20-21). Svůj postup charakterizuje dr. Smíšek jinak, a sice jako výzkum dobových výpovědí o Markétě Marii, a to zvláště takových, které se uskutečnily v souvislosti se slavnostními událostmi, provázejícími různé části jejího života. Autor je souhrnně nazývá barokními performancemi a chápe jimi veškerá umělecká představení, události dvorského ceremonálu, slavnostní vjezdy a přivítání, slavnosti spojené s životním cyklem panovnické rodiny, s náboženským chováním a rituály a tak dále. Jeho cílem je rekonstruovat, pomocí jakých prostředků se utvářel alegorický obraz Markéty Marie, jakým způsobem byl stylizován a komunikován. Své prameny představuje stručně v rámci úvodu jako pestrou skupinu všech pramenných výpovědí o daných slavnostech, od scénářů, libret

divadelních děl, poezie, emblematických sborníků, tištěných popisů slavností, grafických vyobrazení výzdoby, efemérní architektury či divadelních kulis, novinových zpráv, přes dobové životopisy a panegyrickou dobovou produkci až po relace vyslanců a osobní svědectví dobových pozorovatelů (s. 28-29).

Práce se dělí z hlediska metodologického na pomyslné tři oddíly. První je strukturován chronologicky a líčí život Markéty Marie od oslav narození po svatební slavnosti včetně. Typická je pro tuto část (kapitoly 2 až 7) časová následnost jednotlivých událostí a jejich pečlivá popisná rekonstrukce a identifikace i těch nejmenších drobností a následný výklad symbolů a alegorií použitých pro oslavu Markéty Marie. Následující 8. kapitola se zabývá souhrnně příležitostnou poezií oslavující sňatek Markéty Marie a Leopolda I., kde autor upřednostňuje (což lze jen s povděkem ocenit) tematickou analýzu a nevěnuje se každému jednotlivému literárnímu dílu zvlášť, nýbrž identifikuje dominantní motivy a snaží se vyložit jejich symbolické významy. Také 9. kapitola, v níž se zabývá dvorským ceremoniálem a různými typy ceremoniálních událostí, jichž se Markéta Marie jako císařovna účastnila, se vymyká přísně chronologickému řazení a nabízí vhled do dvorské hierarchie a sociální reality vztahů a sporů o přednost a (ne)každodenního života dvora. Teprve poslední kapitoly, věnované porodům, potratům, úmrtím potomků a nakonec i umírání, smrti a komemoraci samotné císařovny, se opět vrací k chronologickému líčení událostí a popisu s nimi spojených festivit a komemorativních pramenů (castra doloris, pohřební kázání).

Autor k jednotlivým festivitám a performancím shromáždil úctyhodné množství pramenů a sekundární literatury a podařilo se mu jednotlivé události vždy detailně popsat a poté vyhodnotit jejich symbolickou výpovědní rovinu. Identifikoval postupně několik klíčových, opakujících se motivů, pomocí nichž byla Markéta Marie nejčastěji vyobrazována a přehledně je představil v závěru výzkumu (s. 405-415). Dr. Smíšek tak mimo jiné poukázal na opakující se motivy, které ve stylizaci Markéty Marie a dynastického spojení obou větví Habsburků měly klíčový význam (symbol perly, postavy některých heroin a dalších ženských postav antické a křesťanské tradice, symboly převzaté ze zvířecí a rostlinné říše apod.) a jejich stabilitu, případně aktualizaci v průběhu života infantky a císařovny.

Je zřejmé, že autor podniknul skutečně důkladnou rešerši pramenů a shromáždil ke každé sledované události množství dobových výpovědí nejrůznější povahy. Suverénně se pohybuje v pramenech psaných a tištěných italsky, latinsky, německy, španělsky, pracuje s literárními texty nejrůznějších žánrů, vč. oslavných básní nebo pohřebních kázání, a velmi podstatně zahrnul do svého výzkumu také dobová vyobrazení a emblematickou jako velmi specifický raněnovověký žánr kombinující textové a vizuální prvky.

Dr. Smíškovi se zpravidla podařilo velmi zdárně vyložit symboliku sledovaných slavnostních událostí, odhalit významy jednotlivých komponent performancí, vysvětlit využití odkazů na antickou a křesťanskou tradici, na dějiny rodu Habsburků, konfesní kontext, katalog vladařských ctností apod. Dvorská společnost je v práci pečlivě vykreslena a vyložena se svou speciální racionalitou a myšlenkovým světem odkazujícím v každém okamžiku k sociální, mocenské a ekonomické exkluzivitě.

Za poněkud problematické považuji nedůsledné zohledňování povahy jednotlivých pramenů využitých pro rekonstrukci slavnostních událostí. Týká se to především (ale ne výhradně) té části práce, v níž autor postupuje chronologicky a popisuje do nejmenších podrobností jednotlivé události spojené s prvními lety života Markéty Marie a zvláště její

cestu z Pyrenejského poloostrova do Vídně a vídeňské oslavy sňatku. V některých případech představuje prameny s ohledem na kontext jejich vzniku, například když popisuje okolnosti uvedení holdovací opery jako součásti oslav narození Markéty Marie, interpretuje tisk scénáře ve dvou jazykových mutacích s ohledem na publikum a reprezentaci dvora a španělského velvyslance jako zadavatelů (zde s. 53-54). V jiných četných případech slouží konzultované prameny autorovi především společně, jako svého druhu skládačka pro co nejpodrobnější popis dané události a deskripci prostředí, v němž se odehrála. Z často několika různých zdrojů, o jejichž povaze, autorovi, účelu a kontextu vzniku se však nedovídáme většinou nic nebo jen naprosté minimum (nejčastěji autor používá sousloví: dochovaná svědectví, podle dochovaných svědectví, podle svědectví soudobých pozorovatelů apod.), pak autor sestavuje minuciózní popis všeho, co lze z pramenů popsat, vč. detailů výzdoby efemerní architektury, způsobu zlacení lodi, již novomanželka-císařovna s doprovodem použili k cestě, počtu perel, jimiž byl zdoben šat účastnic a účastníků a charakteristiku lesku, který vydávaly, a podobně.

Protože se jedná o poměrně podstatnou metodu autorovy práce, dovoluji si představit tento způsob využití zdrojů na několika zvolených konkrétních příkladech. Tento postup se projevuje již na prvních stranách, signifikantní je například popis oslav narození Markéty Marie a jejího křtu. Přestože poznámkový aparát svědčí o tom, že popis je sestaven na základě početných pramenů, jen výjimečně je v textu zohledněno, kdo je autorem té které informace, jaké referenty máme k dispozici, v čem se jejich informace shodují a co případně akcentují jen někteří z nich, jaký je vztah rukopisných svědectví zasílaných na cizí dvory k dobovému novinovému zpravodajství, kde je hranice mezi texty produkovanými v režii madridského dvora a zda jsou k dispozici a zapracována osobní svědectví účastníků zachycená v pramenech osobní povahy. Konkrétně, po jmenovitě uvedeném zástupci četných panegyrik Bocágelovi a analýze přirovnání, jichž se novorozené Markétě Marii dostalo v jeho díle, následuje nejistota ohledně charakteru pramenů, z nichž je popis události kompilován, jež nejsou rozklíčovány buď vůbec, nebo jsou shrnovány pod hromadné označení „někteří soudobí pozorovatelé“ (s. 36). Považovala bych za velmi užitečné, kdyby autor přehledně představil zdroje, které se mu pro každou jednotlivou performanci podařilo shromáždit, a charakterizoval je s ohledem na jejich vypovídací možnosti a limity, například s ohledem na to, zda autory jsou členové a zaměstnanci dvora, dvorskí umělci, vyjadřují oficiální představy a záměry dvora a či reflektují jiné perspektivy, zda se jedná o tištěné noviny směřující k externímu publiku a podobně. Právě napětí mezi různými typy pramenů by pomohlo nejlépe ozřejmit mechanismy konstruování obrazu Markéty Marie dvorskými aktéry, jimiž užité symbolické prostředky a jejich reflexi a třeba i míru porozumění alegorické řeči performancí dobovými aktéry.

V mnoha případech by práci prospělo větší distancování se od dikce pramenů, například právě zohledněním jejich povahy, funkce, účelu a autorství. Dovolím si opět doložit na jednom konkrétním příkladu. Dobrým příkladem toho, jak je autor s to podlehnout svému prameni a jak se mění popis události pod vlivem použitého typu zdroje, aniž by ovšem byla v té chvíli v textu významněji tematizována jeho povaha a účel, může být popis příjezdu výpravy Markéty Marie do přístavu Dénia. Autor se odvolává na jméno Josého Navarry y Bermuz (až z dalšího je pak zřejmé, že je autorem komedie na téma plavby císařovny z Pyrenejského na Apeninský poloostrov). Autor však z této retrospektivní, literární a oslavné skladby neváhá převzít řadu informací pro popis vylodění, ačkoli je zřejmé, že věty typu „písčité pláže a louky se topily v záplavě slunečních paprsků, stejně jako postava Markéty Marie“ (s. 111) jsou literární figurou, která nemusí odpovídat průběhu události, jako spíše

povaze literární oslavy. Obě roviny však od sebe autor nijak neodděluje a s Navarrovým spisem zachází jako s objektivním zachycením průběhu události. Podobných pasáží je v práci celá řada a málo kritická práce s prameny různé povahy do značné míry oslabuje zvolenou metodologií. Autor pak začasťe podléhá dikci pramenů, takže přebírá při popisu výzdoby objektů dobová hodnotící tvrzení typu „baldachýn nepředstavitelné krásy“, „drahokamy nezměrné hodnoty“ (217, 224 aj.) apod., namísto aby tematizoval, v jakém typu pramene a za jakým účelem byly události vyhodnoceny v podobných superlativech a co to vypovídá o komunikační strategii dvora nebo o úspěšnosti reprezentačních strategií vůči pozorovatelům.

Přitom autor si někdy uvědomuje zaujatost svých zdrojů a tam, kde to je očividné, na jejich intenci a tendenčnost upozorňuje. Jedním z mála takto cenných míst je pasáž, v níž autor vysvětluje radikálně rozdílné hodnocení uvítání Markéty Marie vyslanci Benátské republiky na hranici s Milánkem (s. 158). Zatímco „jiní soudobí pozorovatelé“ (opět žel nevíme konkrétně, kteří) popsali reprezentativnost benátské delegace, která průvod císařovny na hranicích republiky vítala a měla podle nich přijet v drahocenné garderobě, milánský zpravodaj kritizoval způsob uvítání císařovny Benátkami za nedůstojný, protože podle něj přijeli ve všedních, obnošených šatech. Autor rozpor ve zprávách registruje a vysvětluje tradiční řevnivostí panující mezi oběma státy. Domnívám se, že právě rozdíly (ne snad přímo rozpory) mezi jednotlivými prameny dochovanými k jedné a téže události by umožnily daleko větší vhléd do způsobů konstrukce obrazu panovnice a způsobů reflexe očima pozorovatelů.

Autor v úvodu předesílá, že by se mohlo zdát, že práci „dominují dlouhé a veskrze deskriptivně pojaté pasáže“ a předem se obhajuje tím, že jsou prolnuty nebo dokonce nahrazeny výkladovými oddíly. S prvním tvrzením nezbývá než souhlasit, zejména druhá až sedmá kapitola je tvořena popisy nejmenších podrobností a je otázkou, zda je takto pojatá deskripce vždy nutná pro interpretaci a porozumění alegorickému poselství události (například obsahy barokních kázání se opakovaně podobnému postupu vzpírají). Zmíněné metodologické a pramenně kritické podněty popisují tak detailně proto, že předpokládám ambici autora přetavit habilitační spis do publikování monografie a domnívám se, že úpravy tímto směrem by mohly napomoci lepší čtenářské recepci.

Předložená habilitace je výsledkem rozsáhlého pramenného výzkumu a posouvá významně poznání problematiky utváření obrazu panovníka a členů jeho rodiny, potažmo reprezentace Habsburků v 17. století, prostřednictvím barokních performancí. Autor prokázal svou badatelskou erudici, schopnost jasně definovat problém a s pomocí komplexního pramenného výzkumu a s využitím recentní literatury nabízet jasné odpovědi na badatelské otázky. Autor dlouhodobě svými výzkumy přispívá k porozumění dvorské kultuře raného novověku. Práci Rostislava Smíška **doporučuji jako základ habilitačního řízení a doporučuji** na jejím základě udělit vědeckou hodnost docent.

30. 9. 2022

doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D.

Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci